

Román Sándor, az Alkotó

„...lámpást szeretnék gyűjtani...”

Interjú Román Sándorral

TÁNCMŰVÉS, KOREOGRÁFUS, az *Experidance* művészeti igazgatója. 1965-ben született Ricsén. Cigádon kezdett táncolni, majd 1979-ben az Állami Balett Intézet néptánc tagozatán Timár Sándor irányítása alatt tanult tovább. 1983-ban a Honvéd Művészegyütteshez került. Novák Ferenc táncszínházi alkotásaiban szóló szerepeket kapott, később a csoport tánckarvezetője lett, és koreográfusként is közreműködött a produkciók elkészítésében. 1993-ban távozott a Honvéd Együttesből, és az Amerikai Egyesült Államokba utazott egy hosszabb tanulmányútra. Külföldön és Magyarországon is – hivatásos, illetve amatőr együttesek számára egyaránt – számos koreográfiát készített. 1997-ben Szolnokon új együttest alapított, ebből a kezdeményezésből alakult meg 2000 októberében az *Experidance Táncársulata*, amelynek jelenleg a művészeti igazgatója. Aranysarkantyús táncos, megkapta „Az év táncosa” díjat, és elnyerte a Harangozó Gyula-díjat is. Főbb szerepei: Másodszülött fiú (*A szarvassá változott fiúk*), Orestes (*Magyar Electra*), Kreón (*Antigoné*), János (*Forróságok*). Főbb alkotásai: *A kertész álma*, *A Pokol színei*, *Ezeregyév*, *Muskétások*, *Revans*.

M. Á.: Ön a cigándi gyermektáncegyüttesben kezdett táncolni az 1970-es évek közepén. Egyenes út vezetett ebből az apró, borsodi faluból a budapesti Állami Balett Intézetbe, vagy más alternatíva is felmerült a táncos pályafutás mellett?

R. S.: Abban az időben a szülőfalumban a néptánc élő hagyomány volt. Amikor egy bált, egy lakodalmat, egy névnap-i összejövetelt, egy disznótort vagy ehhez hasonló rendezvényt szerveztek, akkor természetes dolog volt, hogy jött a falubéli primás és a cimbalmos, és elkezdték megrendelésre játszani a nótákat. Az emberek életében van egy rendszer, és ahogy ehhez a rendszerhez hozzátartozik a felkelés, a munka, a vasárnap-i ebéd, úgy tartozott ezekhez az alkalmakhoz a tánc is. Tehát nekem gyermekként ez nem volt misztifikálva, a táncos formanyelvet mindenki anyanyelvi szinten ismerte. A tánc egyben kiegészítője is volt az emberi kapcsolatoknak, feltételezte ugyanis a mélyebb közösségi viszonyokat.

A korabeli úttörőmozgalom hamar felismerte: a néptánc alkalmas arra, hogy gyerekek találkozzanak, és értelmes, közösségi programokon vegyenek részt. Zánkán, Csillebércen, Miskolc mellett Csanyikon és Szedtől nem messze, Kisteleken is úttörőtáborokat szerveztek, ahol a nagy elődök közül Tímár Sándortól Nagy Albertig, Sebő Ferenctől az Új Stílus zenekarig sokan tanítottak. Az én generációm hihetetlenül sokat tanult ezekben a táborokban. Adatközlőket hoztak Székelyföldről, Dunántúlról, Dél-Alföldről, emlékszem, hogy még a Nyisztor Gyuri bácsit is egy ilyen táborban ismertem meg. Az, hogy piros nyakkendőt viseltem, nem jelentett semmit. De az, hogy elmentem táncolni a kubai VIT-re, mint úttörő, és képviseltem a magyar néptánc kultúrát, ez már volt valami. Gyerekfejjel láttam azt a felnövő amatőr néptáncmozgalmat, amelyet akkor például a *Bartók* vagy a *Vasas Együttes* képviselt. Fantasztikus volt számomra, hogy azokból a motívumokból, amelyeket én a falumban ellestem vagy az úttörőtáborokban – ezeket akkor népművészeti táboroknak hívták – megtanultam, olyan koreográfiák születnek, amelyek elementáris erővel hatnak rám a fiatal, 18–20 éves női és férfi testeken. Ez az élmény nagyon belém ivódott, és az egész lényem azt mondta belülről: ezzel még lehet valamit kezdeni. Ez természetesen akkor még csak egy csodálatos élmény volt, amit jól elraktároztam.

Értelmiségi családból származván gimnáziumba kellett volna mennem, később esetleg jogot kellett volna tanulnom. A rokonságom papként szeretett volna látni, édesapám pedig építészmérnökként, mert jó érzékem volt a rajzhoz és a szépíráshoz. Az általános iskolában viszonylag magas színvonalú képzést kaptam, több járási, megyei tanulmányi versenyt meg is nyertem. Nem volt tehát egyértelmű, hogy a táncsal fogok foglalkozni. Ahogy réges-régen a másodszülött fiúkkal ez általában történt, nálam is meghatározták, hogy milyen irányba menjek. A szüleim elég sokáig a táncot csak időtöltésnek tekintették, ahol le tudom vezetni a felesleges feszültséget és energiát, azt mondták: jól van, táncoljak, de majd menjek egyetemre, hogy legyen belőlem valaki. El is mentem Sárospatakra a Rákóczi Gimnáziumba, illetve Debrecenbe, és mind a két helyre felvettek. Tanárom, Nagy István, akinek nagyon sokat köszönhetek, engedte, hogy a tánc mint önkifejező eszköz elhatalmasodjon rajtam, és ő kérte, hogy a tánccsoportból menjünk el páran az Állami Ballett Intézetbe a felvételire. Két lány és én végül el is mentünk. Amikor a Som Gizella engem „kézbe vett”, alaposan kifacsart, és megnézte, hogy mennyi rajtam a csont és izom, mennyire lehet még ezt a ki nem fejlődött izmot egy bizonyos irányba fejleszteni. Nem emlékszem már pontosan

san, de talán 700-an felvételiztünk 28 vagy 30 helyre, és a hiúságomnak jól esett, hogy a legmagasabb pontszámot én kaptam. Félévkor mindig volt egy erős rosta, akik nem váltak be, azok kiestek. Éreztem, hogy itt izommunka, verejték, stílustanulás, kiteljesedés és kreativitás van. Akkor ez még másként működött, mint ma, a táncművészetnek is más volt a rangja, és a tánc egy kiugrási lehetőséget jelentett. Táncosként utazni lehetett a világban, el lehetett jutni a vasfüggöny mögé, és ennek megvolt a maga varázsa. Misztikus volt számomra a Balett Intézet, maga a patinás épület szemben az Operaházzal, a szobrok, az erkélyek, a fafaragások, az egész Andrassy úti milió. Bár a gyermektáncgyűttessel bejártam a világot, eljutottam Kubába, Franciaországba, Olaszországba, Jugoszláviába, de egy hozzám hasonló falusi gyerek számára Budapestnek is megvolt a varázsa, ami lenyűgözött.

M. Á.: Négy év telt el az Állami Balett Intézetben. 1983-ban Ön éppen akkor került a Honvéd Együtteshez, amikor Novák Ferenc, „Tata”, egy nemzedékváltást hajtott végre. 16 fő távozott abban az esztendőben a táncsoportból, és 22 fiatal szerződtek, közülük 18-an az Állami Balett Intézetből érkeztek. Hogyan élte meg ezt az időszakot?

R. S.: A *Honvéd Együttes*be óriási lexikális és anyagtudással érkezünk. A Balett Intézetben táncjelírástól etnográfiaiig mindent tanultunk, nemcsak a lábunkban tudtuk, hogy mi hol van. Emlékszem, hogy még gyűjteni is eljártunk abban az időben, és rengeteg tapasztalatot szereztünk. Egyszer elmentünk egy lagziba, ahová nem vittük a filmfelvevőt, megtaláltuk viszont a legjobb táncosokat. Mire Méráról visszakerültünk Ördöngösfüzesre, addigra annyit ivott a legjobb adatközlő, hogy már nem lehetett táncra bírni.

Azt tudni kell még rólam, hogy nagy Tímár-növendék voltam. Az autentikus néptánc megszállott követője. A Balett Intézetben olyan magas szinten folyt az oktatás, hogy nem merült fel bennem, hogy más is létezik. Tímár, úgy hívtuk: Mesti, minden – akkor magának rangot kivívott – koreográfust meghívott a koncertvizsgára, és akkor az ember beleütközött Kricskovics Antalba, Foltin Jolánba, Novák Ferencbe, Varga Zoliba, Farkas Zoltánba, Zsuráfszky Zoltánba, Janek Jócóba, Györgyfalvay Katalinba. Molnár István és Rábai Miklós után a politika ezt a nemzedéket jelölte ki arra, hogy a népi kultúrát tovább vigyék. Ezek az emberek ezt meg is érdemelték, hiszen az amatőr mozgalomban kikísérletezett műveiken keresztül letettek valamit az asztalra. A *Honvéd Együttes* váltani tudott, mert

Novák Ferenc meg tudta valósítani azt, amit a *Bihari Együttes*ben elkezdett. Tímár meg tudta valósítani azt, amit a *Bartók Együttes*ben elkezdett, Györgyfalvy meg tudta valósítani azt, amit a *Vasas Együttes*ben elkezdett, Kricskovics a *Budapest Együttes*nél, amit a *Fáklyában* elkezdett stb-stb. Tehát ezek az emberek egy hosszú gyakorlatozás után, miután kiérdemelték, megkapták a hivatásos együtteseket, és azt mondták nekik, tessék, csináljatok valamit. Mindenki a maga útján majdhogynem megelőzte a korát. Györgyfalvy Katalin lefektette egy európai rangú tánctechnika alapjait, és számomra ő a mi Pina Bauschunk. Pina Bausch éppen a minap kapott Nyizsinszkij-díjat, Györgyfalvy Katalin 30 évvel ezelőtt megérdemelte volna. Janek Jócó a *Stompnál* és a *Tap Dogs*-nál hamarabb rájött arra, hogy a tánc nemcsak technika, hanem ritmus is, amit külön lehet bontogatni, és ami mögé tematikát lehet tenni. Novák Ferenc tovább fejlesztette azt a vonalat, ahol a cselekményes balett cselekményes táncszínházi produktumokká sűrűsödött össze. Tímár Sándor pedig úgy tette fel első nekifutásra az autentikus folklórt a színpadra, hogy visszarázta a magyar néptáncot az eredeti közegébe, abba a közegbe, amit mi már kezdtünk elfelejteni. Ők tehát minden irányzatot helyreöklentettek. Olyan erős egyéniségeket neveltek ki a műhelyeikben, akik ma már átvehették tőlük a stafétát.

M. Á.: *Táncosként a legnagyobb sikereket a Honvéd Együttesben aratta. Ahogy Ön fogalmazott egy korábbi interjújában: ekkor vált érett táncossá. Engem mégis az érdekelne inkább, hogyan alakult ki a koreográfusi én Román Sándorban?*

R. S.: A Tata az az alkotó volt, aki engedte – és én ezt átvettem tőle –, hogy a táncosai a karakter megformálásához a saját mozgásvilágukat is hozzátegyék. Szólista voltam, előbb-utóbb azt is megengedte nekem, hogy a hátam mögött állóknak egy-két mozdulatot kitaláljak. Később már ahhoz is hozzájárult, hogy egy-egy nyitányt, egy-egy hosszabb figurasort csináljak. Aztán jött Diószegi László, aki gyakran kérte, hogy tanuljak meg a filmről folyamatokat, majd tanítsam be azokat, hogy meglegyenek a koreográfiában az egyes betétek. Az ember azt vette hirtelen észre, hogy ha nem fogják a kezét, akkor rögtön elkezdti a saját ötleteit megvalósítani. Közben persze amatőr együttesekben is tanítottam, az ELTE táncsoportjában, később pedig a *Vadrózsákban*, és próbálgattam a szárnyaimat. Vidékre is lejártam, a *Vasas Együttes*hez, még Szögi Csaba idejében, aztán a *Szinvarvölgye Táncegyüttes*hez, illetve Debrecenbe, ahová Kiss Feri hívott. Nagyon sok amatőr együttes volt tehát az országban, akikhez lejártam, tanítottam és ismerkedtem.

Tudni kell továbbá, hogy Markó Iván előszeretettel használta a *Honvéd Együttes* tánckarát a nagyszabású műveihez. Ezt megtehetette, hiszen nekünk volt egy erős balettos előképzettségünk. A színpadon döbbszemem rá: Jézusom! A táncnak olyan ereje van, hogy meg tudja tölteni a Budapest Sportcsarnokot? Ekkor volt az első meghasonulásom, feltettem a kérdést: ezt a néptánc miért nem tudja? A néptáncra miért nem váltanak jegyet? Miért éppen a balettre? Azt éreztem tehát, hogy amikor balettosként a színpadon megjelentem, nagy ováció volt, amikor pedig néptáncosként megjelentem, semmi.

M. Á.: *Az 1990-es évek elején távozott a Honvéd Együttesből, és hosszabb időre az Egyesült Államokba utazott. Tanulni vagy tanítani ment ki?*

R. S.: Markó Ivánnak köszönhetően az Amerikai Egyesült Államokban egy ösztöndíjas tanulmányúton vettem részt. A Rábai Miklós koreográfus versenyre készítettem egy *Ómamája* című koreográfiát, amivel nagyon megosztottam a zsűrit és a szakmai közönséget egyaránt. Valaki felháborodott, valaki pedig felsóhajtott: na, végre! A „na, végre” közrejátszott abban, hogy én kimentem az Egyesült Államokba. Nem volt tudatos még az, ami ebben a koreográfiában megvalósult, de amikor kiküldtem a felvételt Seattle-be, akkor jött a megrendelés, hogy csináljak egy ilyen koreográfiát.

Az amerikai útnak megvoltak az állomásai: Seattle, San Francisco, Houston, New Orleans, Boston, Colorado. A modern tánc Amerikában olyan magas szinten volt már akkor, hogy lényegében bele sem tudtam kapni. Nem egyszer szégyelltem a haladók közé beállni, és inkább a kezdőkhöz mentem. Az egyetemeken és különböző kortárs táncművészeti együttesekben viszont tanítottam is. A csak nőkből álló *Strong Wind And Wilde Horses* nevű csoport például megrendelt tőlem egy *Amazonok* című darabot, és szerencsémre az egyik vezető azt kérte, hogy a méhkeréki ardeleana lépések technikájából készítsem el a koreográfiát. Ők nem néptáncosként kezeltek engem, hanem koreográfusként. Számomra fura volt, hogy ebben a közegben nem táncként, hanem technikaként jelentek meg a tánclépések. Elkezdtem nekik méhkerékit tanítani, mire ők rögtön hozzátettek néhány karmozdulatot. Aztán amikor láttam, hogy milyen karmozdulatok jönnek ebből ki, azt mondtam: „Na, ezt én is hadd tanuljam meg!” Emlékszem, hogy például *A kertész álma* tétéleit végig tanítottam. Miután hazajöttem, úgy éreztem, hogy a kinti munkáimat összegezni kellene. A *Honvéd Együttes*ben három generáció volt akkor: egy nagyon fiatal, egy középgeneráció és az öregek, akikhez én is tartoz-

tam. Az összerakott darabot Jordán Tamás meghívta a Merlin Színházba, mert érdekes és új volt. Később a Thália Színházban volt egy előadásom (*Nagyapáink tánca, A kertész álma*), akkor Schwajda György még igazgató volt, de már készült Szolnokra. Róla tudni kell, hogy ő is a népi témákból merítve alkotott. Örült, mert úgy érezte, hogy megtalálta táncban azt az embert, aki hozzá hasonlóan gondolkodik. Lehívott Szolnokra. Mondtam neki: „*Nem akarok olyan emberekkel dolgozni, akiket Te adsz nekem, hanem olyanokkal, akiket én viszek, akikről tudom, hogy örültek, és akikkel érdemes valamit építeni.*”

A *Honvéd Együttes*ben a táncosok és a vezetők közül mindenki a „mi Sanyink”-ként kezelt. Mindenki számított arra, hogy majd Szolnokon kiteljesedek. Ahogy apa és fia egy fedél alatt nem tud megmaradni, úgy jött létre köztem és a Tata között egy antagonisztikus ellentét. Ezt nem vitatom, ebben mind a ketten hibásak vagyunk, és mind a ketten élvezük ezt a helyzetet. Ez majdnem olyan, mint egy kapcsolatban a „se veled, se nélküled”. Tehát ő is figyelmes, én is figyelmes vagyok, de adott esetben mind a ketten dacosak vagyunk egymással szemben. Ezt azonban ő alakította ki bennem, ő nevelt ilyen egyéniséggé, hiszen példaképként állt előttem, és egy jó példaképet az ember természetesen, amennyire csak tud, elsajátít még a negatív tulajdonságaival együtt is.

Minden alkotó akkor tudja csak igazán megmutatni az elképzeléseit, ha már ténylegesen elkészültek a darabok. Én ekkor még nem készítettem el azokat a műveket, amelyek kikíváncsoltak belőlem. Ott voltam tehát egy nagy antagonisztikus csatározás közepette, ott volt egy meghívásom Schwajda Györgyötől és pont a Tata volt az, aki azt mondta, hogy ha valaki ezt a szakmát meg akarja menteni, az vigye be a színházba. Nagyon kevés táncársulatnak volt akkor színháza. Minden egy irányba mutatott tehát, és természetesen nem váltott ki nagy örömet egyetlen egy hivatásos együttesben sem, amikor egy toborzó körútra mentem, és azt mondtam: aki az én elképzeléseim mögé áll, az jöjjön le velem Szolnokra. Összejött egy 12 fős csapat, és örült, intenzív munkába kezdtünk.

M. Á.: *A csapatot nyilván hajtotta a lelkesedés is, mert egy új perspektívát kínált nekik ez a kezdeményezés.*

R. S.: Igen, illetve azt is tudni kell, hogy a kortárs tánc beáramlásának köszönhetően akkor alakult ki egy új szemlélet Magyarországon. Rengeteg ajtó nyílt ki, rengeteg alkotónak szabadsága lett, és engem is úgy kezeltek, hogy majd egy kortárs csapatot hozok létre. Igen ám, de hiába tanultam

meg az Egyesült Államokban mindent, ami kortárs, tudtam, hogy én ezt nem tudom jól. Amerikában annyira előrébb vannak technikailag és szemléletben egyaránt, hogy ha nagyon megnézem a magyar kortárs együtteseket, akkor tulajdonképpen magyar kortárs együttes nincs, csak plagizálás. Ha tetszik, ha nem, ez így van, és rá kell döbbenünk, hogy Magyarországon hiányzik az eredetiség. Ami eredetiség lehet, az a mi néptáncunkból fakadó bontás. Ebben a tekintetben példaképemnek tekintem Antonio Gadest és Mojszejevet. Mojszejev megtalálta azt a stílust, amellyel az egész világot le tudta hengerelni, Antonio Gades pedig klasszikus balettmesterként felfedezte a spanyol folklórt. Alapvetően egy technikás táncos vagyok, imádok órákat, napokat eltölteni egy-egy mozdulatnak a csiszolásával. Sokszor a néptáncot is olyan szintre lehet csiszolni, ami már átbillen, és onnantól kezdve nem néptáncról, hanem néptánctechnikáról kell beszélnünk. A paraszt bácsi, aki egész nap kint a mezőn görnyedten dolgozott, nem fogja kinyújtani a térdét és a karját, és természetesen nem fog kiegyenesedni sem. Az egész napos munka után fáradt, nem fog tehát intenzív odaadással táncolni. Az autentikus néptáncosok nagyon sokszor hibát követnek el, amikor az adatközlőket a filmről lemásolják. Ez azért sem tud autentikus lenni, mert az adatközlő rendszerint nem a legjobb időben és nem a legjobb formában táncol. Ha a paraszt bácsinak fáj a térd a rengeteg munkától, és nem tudja azt a lábtekerést rendesen megcsinálni, akkor tanuljam meg én is úgy, ahogy a filmen láttam tőle? A táncjelírás azért zseniális, mert ott egy „matematikai rendszert” tud felírni az ember, és azt láthatja, hogy néha óhatatlanul is tökéletes mozdulatokat varázsol az adatközlő. Miért ne legyen akkor tökéletes a többi mozdulat is? Az autentikus tábor nem fogadja el ezt az érvelést, de én, mint hivatásos táncos, aki nap mint nap ezzel foglalkozom, és képes vagyok tökéletesre csiszolni egy mozdulatot, miért csináljam meg rosszul? Ha le tudok ütni tökéletesen egy hangot, akkor miért hamisan üssem le? Nem akarok tehát velük kötekedni, de miért ne csináljam meg tökéletesen, ha előadóművészként erre lehetőségem van? Ebben rejlik az Experidance-stílusnak a nagy kérdése: mikor beszélhetünk néptáncról, és mikortól már nem az? Abban a pillanatban, amikor az ember elkezd csiszolni a gyémántot...

M. Á.: ...onnantól kezdve technikává válik...

R. S.: ...bizony, onnantól kezdve a technika mást ad, mint a néptánc. Szolnokon még nagyon sok néptáncot használtam, például az első musicalem, a *Hair* kizárólag néptánclépésekből állt, és senki nem mondta,

hogy néptánc lenne. Senki. Az egyik oldalam majd szétrobbant: Gyerekek! Nem veszitek észre, hogy ez magyar néptánc? Írták, hogy ilyen meg olyan technikát kevertem bele, mire mondtam, hogy semmit nem kevertem bele, csak a néptáncot kicsit tovább billentettem.

M. Á.: *Hadd tegyek fel néhány kérdést az Ezeregyév című koreográfiával kapcsolatban. Mikor fogant meg a produkció ötlete, és hogyan dőlt el, hogy melyik történelmi korszakok kerülnek bele a darabba?*

R. S.: A szolnoki társulattal elég hamar rangot vívtunk ki magunknak. *A kertész álma, A Pokol színei, Párduc, Manna, Erkölcstelen éjszakák* – ezekkel a darabokkal kikísérleteztünk egyfajta új stílust. Abszolút új stílus volt, és *A Pokol színeivel* mindent letaroltunk, Veszprémben és Győrben is. A szakmának egyik napról a másikra el kellett ismernie, hogy van egy ilyen stílus. Az igazgatónak, Schwajdának azonban ez kevés volt, mert úgy gondolta, hogy fél óras vagy egy óras produkcióért nem fog beülni a közönség. „*Képes vagy-e valami nagyobb ívű darabot csinálni?*” – kérdezte. A minisztérium többféle pályázatot írt ki a millenniummal kapcsolatban, és a táncos kategóriában mi nyertünk. Schwajda a nagyvonalúságán túl, tudniillik, hogy beáldozta egy zenés darab költségvetését, azt kérte, hogy a produkció harmincszor menjen le, de nem egy esztendőről, hanem két hónapról volt szó. Ez ma nem tűnik jelentősnek, de akkor nagy dolog volt, hiszen a színházban a legnagyobb rendezők darabjai mentek ennyiszer, híres színészekkel. Hogy jövök én ahhoz, hogy megkapom egy musical költségvetését? Persze jó érzés volt, hogy ezt kiérdemeltük. Schwajda tudta, hogy három éven át nagyon keményen dolgoztunk, és látta azt is, hogy túlcordult bennünk a bizonyítási vágy. Azt mondta, hogy vegyek fel még táncosokat. Így is lett, és végül velem együtt 25 főre bővült a tánckar. 12 embert vezetni nem nehéz, de 24-et, az már igazi felelősség. Pénzt szerezni, lakást keresni, próbatermet biztosítani stb., ez kemény dolog. Ráadásul akkor már két generáció volt, és meg kellett találni köztük az összhangot. Gyuri azt mondta, hogy csináljam meg a magyar történelmet *Ezeregyév meséi* címmel. *Ezeregyév meséi...* – igen, ez volt az eredeti cím, és Szolnokon még így ment a darab. Kértem a Gyurit, hogy mégis mondjon már valamit erről. Azt mondta: „*Legyen sikeres!*” Erre én leszedtem az összes történelem könyvet a polcra, és egész nyáron olvastam. Egy idő után azt vettem észre, hogy bárhol csapom fel a könyveket, és bármelyik korszakot olvasom, mindig ömlik a lapokról a vér. És azt mondtam magamban: erre nem

kíváncsi senki. Hogy tudnám a magyar történelmet egy másik oldalról megközelíteni? Elkezdtem szelektálni, hogy hány király, kit érdemes, és kit nem, és Kossuthnál vagy Mátyás királynál hirtelen arra döbbsentem rá, hogy nem minden úgy volt, ahogy az általános iskolai és gimnáziumi történelem könyvekben szerepelt. Nagy meghasonulás, amikor rájössz, hogy a nagy emberekről kialakult általános vélekedések nem igazak. Úgyhogy megnéztem, hogy mások hogyan nyúltak a magyar történelemhez, és például milyen magyar filmek születtek. *Egri csillagok*, jó, akkor törökök biztosan kellene nekem, *Tenkes kapitánya*, *Rákóczi hadnagya*, *És mégis mozog a föld!*... Szóval kellene törökök, kellene kurucok, labancok, hajdúk, aztán ott volt a második világháború, ami nekem a nagy menetelést juttatta eszembe, ahogy a vörös katonák a Vörös téren vagy a nácik a nürnbergi felvonulásokon a földhöz csapták a lábukat. Ott volt még az úttörőmozgalom, és megcsináltam a demokráciát is, de azt cenzúrázták.

M. Á.: *Ez a „Fényes szelek” című rész után következett volna?*

R. S.: Igen. Ez volt az az időszak, amikor mindenki mondott valamit, de senki nem mondta meg igazán, hogy merre kellene menni. Mindenkinek csak a pódiumra volt szüksége, hogy elmondhassa a magáét. A demokrácia erről szólt nálam. Szóval ezt a részt cenzúrázták. Aztán nézzük, hogy honnan jöttünk. A honfoglalás témája is vitatott, de azért csak megérkeztünk valamikor a Kárpát-medencébe, ezt meg lehetett csinálni. A lényeg tehát az, hogy nem volt lehetőségem arra, hogy mélyen belemenyjek a magyar történelembe, inkább csak egy-egy hangulatot akartam feldobni. Eleinte nem körvonalazódtak még a karakterek sem, aztán rájöttem, hogy nélkülük sokkal szárazabb lenne a darab. Ugyanúgy, ahogy a hollywoodi rajzfilmekben megjelennek a jó és a rossz hősök, nekem is szükségem volt a Teremtőre és Luciferre, akiknek az alakja végigvonul a darabon. Szerettem volna, ha a koreográfiában a Teremtő nemcsak megjelenik, hanem győz is a gonosz felett. Madáchnál, ugye, csak annyi van: *„Mondottam, ember: küzdj és bízva bízzál!”* Ennél többet akartam mondani, szerettem volna bemutatni, hogy a Teremtő ott áll a magyarok mellett, és néha segít a győzelemben.

M. Á.: *Hogyan dolgozik a koreográfus, amikor egy-egy történelmi időszakot akar felidézni a tánc eszközeivel? Mi alapján választja ki azt a figurakincset, amellyel úgy érzi, hogy vissza tudja adni egy történelmi periódus hangulatát?*

R. S.: Nekem minden egyes terület táncanyagáról kialakult egyfajta hangulatom. Gyakran feltettem magamnak a kérdést: Mitől haidau a haidau? Mitől forgató a forgató? Számomra a technikában benne rejlik már a karakter. Evidens volt például számomra, hogy a reneszánsz résznél a vajdaszentiványi forgatóhoz nyúlok. A reneszánsz hangulathoz tökéletesen illettek azok a csodálatos forgások, és kitűnően lehetett használni a kendőt is. A technika magától meghatározta tehát, hogy melyik résznél lehet felhasználni. Vagy ott van például a honfoglalás rész. Ugye semmilyen emlékünknem maradt fenn arról, hogy a honfoglalás idején milyen volt a magyarok táncművelése. Emlékszem, csaknem három hónapig szenvedtünk ennél a résznél. Tudod, hogy végül mihez nyúltam? Az örmény és grúz táncokhoz, illetve a távol-keleti harcművészetekhez. Azokról ugyanis sokkal többet tudunk, és létezett egy mozdulatkincs, amiből meríthettem. De még akkor is rengeteget vitáztunk, hogy most így tartjuk-e a pajzsot, vagy úgy, hogy jelenjen meg a küzdelem stb.

M. Á.: *Nem érezte, hogy az Ezeregyév sokadik előadása után alábbhagyott a csapat lelkesedése?*

R. S.: A táncosoknak mindig feladatot kell adni, mert friss élményekre van szükségük. Akkor nem veszítik el a lelkesedésüket. Fontos az, hogy rendszeresen új ötleteket próbálhassanak ki, és fontos az is, hogy a csapat egyre nagyobb megmérettetésnek legyen kitéve. Tudni kell, hogy mikor kell ütni a táncost, mikor kell még feszítettebb tempót diktálni, és mikor kell pihenni hagyni. A nagy műhelyek titka mindig a team-munka volt, és én ezt próbálom megvalósítani az *Experidance*-ben is. Adok a táncosnak, de kapok is tőle. Lehet, hogy amit kapok, azt valójában én váltottam ki belőle, de a lényegen nem változtat, a jó közösségi munka szerintem ilyen kölcsönhatásban működik.

M. Á.: *Melyek a távlati elképzelései, céljai alkotóként?*

R. S.: Alkotóként az a célom, hogy ne csupán egy-egy új műsor jöjjön létre, hanem olyasvalami, amiért érdemes dolgozni. Az új produkciónak technikailag, koreográfiailag, zeneileg és általánosságban az ötletek terén is újszerűséget kell sugározni. A megújulás minden művészt hajt. Nem elég tehát a szintentartás, mindig törekszem a fejlődésre. Mára 30 főből áll az *Experidance* táncára, és olyan darabjaink vannak, amelyeket adott esetben több százszor kell előadnunk. Egy sikerorientált csapat ver-

buválódott össze, azt is mondhatnám, hogy sikerre vagyunk ítélve. Szeretném azonban, ha a Jóisten vagy a szerencse mellénk szegődne, mert a tökéletességhez szerencse is kell.

Jómagam régóta érzem, hogy a közönség elpártolt a néptánctól. Első körben felelősséget érzek, hogy visszahódítsam a közönséget. A művészettemmel jelen pillanatban nemcsak egy önmegvalósítást akarok elérni, hanem egy véleményt is szeretnék közvetíteni a világról. Azt a véleményt, hogy szeretek élni, imádom az életet, és ha már ide születünk, akkor töltsük meg a mindennapokat értelemmel és érzelemmel. Próbáljunk meg ennek az értelemnek és érzelemnek a napos oldalán maradni. Minden embernek vannak napos és sötét pillanatai. Én lámpást szeretnék gyújtani, amikor csak tudok, mert úgy érzem, hogy szerencsés vagyok az életben, és ezt a szerencsét nemcsak a saját életemben szeretném megélni, hanem szeretném azok felé az emberek felé is közvetíteni, akik nem olyan szerencsések, mint én. Nekem is voltak sötét pillanataim az életben, és voltak emberek, akik olyan emócióval és pozitív kisugárzással suhantak el melletttem, hogy át tudtak billenteni a holtpontra. Azt remélem, hogy a koreográfiáimmal talán át tudok adni valamennyit ebből az érzésből az embereknek.

Ha valakinek megtetszik az egyik koreográfiámban a lány kecses mozgása, a forgása, akkor előbb-utóbb eljut a klasszikus baletthez. Ha valakinek megtetszik a ritmika, akkor vagy a szeptet vagy a néptáncot fogja megtalálni. Ha valaki a mozdulatművészetet megkedveli, és abba ténylegesen belekerül, akkor észre fogja venni, hogy a táncot csak nagy tisztelettel, fegyelemmel és alázattal lehet elsajátítani. A megtanult fegyelem pedig kihat a magánéletre is.

Azért kezdtem bele az *Experidance*-be, hogy újra felrázzam a közvéleményt, megmutassam, hogy van egy zseniális kultúránk, amelyről mindenféle magyarkodás nélkül azt tudom mondani, hogy magyar, és erre rá lehet csodálkozni, el kell kezdeni szeretni, el kell kezdeni értékelni, és el kell kezdeni a helyére tenni. Azért kezdtem bele az *Experidance*-be, mert azt éreztem az egész pályafutásom során, hogy az emberek lassan elfordulnak a népi kultúrától. Elfordulnak a saját kultúrájuktól.

Mindig küzdelmet jelent 99-ről a 100-ra jutni. Az *Experidance* rangot vívott ki magának, de ezt nem könnyű megtartani. Valahogy úgy van ez, mint a párkapcsolatokban, könnyű becserkészni a lányt, megtartani azonban nehéz. Jövőre 40 éves leszek, és úgy érzem, hogy alkotóként szükségem van még 40 évre. Egy alkotó soha nem lehet próféta a saját hazájában, az igazán nagyoknak mindig el kellett hagyniuk a szülőhazá-

jukat. Én nem akarok azonban elmenni, itt akarok maradni, hogy bizonyítsam a magyar kultúra életképességét, és egyúttal példát mutassak a világnak. Legyünk példaképek – ezt szeretném.

M. Á.: Ha 30–50 év múlva felcsapunk egy táncstudományi lexikont, és megnézzük a Román Sándorról írt címszót, mit olvashatunk majd? Az eddigi munkái, sikerei alapján számomra négy ismertetőjel látszik kikristályosodni: 1. egy új táncstílusnak a megteremtése, 2. a közönség visszahódítása, 3. a profizmus és a popularitás közös ösvényén való előrehaladás és 4. a humor becsempészése a táncba.

R. S.: Azt szeretném, ha az állna majd a lexikonban, hogy egy új, európai táncstílust találtam ki. Ha a világ nem szerezne tudomást erről a táncstílusról, akkor talán azt érezném, hogy kárba veszett a munkám. Azt szeretném, ha a világban azért tanulnának magyar néptáncot, hogy olyat akarjanak csinálni, mint mi. Amennyiben ezt elérném, akkor úgy érezném, hogy minden erőfeszítés megérte, és sikerült valamit átörökítenem a jövő generációira. Ha sikerülne ezt a táncstílust Magyarország határain túlra vinni, és megértetni, elfogadtatni és megszerettetni Európával és a világgal, akkor azt a pályám csúcának tekinteném.

M. Á.: Így legyen. Köszönöm a beszélgetést.

*Az interjút készítette:
Masát Ádám*